

Vtis, ki ga te novejšje slike vzbujajo, ne zadeva samo hitrico, v kateri je bilo vse delano ter včasih celo prelahko roko, nego je že čisto določno opredeljen: tako slikarstvo je že neke vrste folklor in nima z umetnostjo skoro nobenega opravka več. Razen tega odločujejo pri Tonetovih slikah danes tudi druge stvari, da nam njegova današnja dela manj ugajajo nego na pr. goriška. Barve višarskih slik so postale nekam lagodne, široke in zlasti pri senčenju ne opravljajo več nobene funkcije v onem zmislu, v kakršnem jih poznamo recimo iz Avberskih slik, nego so nosilke nekega ornamentalnega stilizma, zdaj je senčena že skoro polovica figure, gotovo pa vselej njena celotna silhueta. Zlasti je to nazorno izraženo na kompoziciji »Najdenje podobee«, v manjši meri pa tudi drugod, in značilno je, da je to lastno tudi njegovim litografijam. Mislim pa, da je to stranpot, kateri se bo Tone Kralj z lahkoto ognil, ko bo revidiral svoj barvni inventar, kakor bi mu tudi priporočal, da enkrat temeljito prerešeta svoj figuradni svet in že vendar izloči nekaj neznosnih tipov in gest. Namesto shematizacije v poedinah stvarih in razpostavljanja že davno znanih figur v kompoziciji ter folkloriziranja v barvi naj začne že z resnim slikanjem narave — na njegovih stilskih posebnostih bo moralo to roditi le zadovoljive uspehe.

Seveda pa so take stvari vselej stvar individualne odločitve in razglabljanja; kolektivno se to ne da doseči. Če povem naravnost: danes se čisto ne da ločiti, kaj je last Toneta Kralja in kaj gospe Mare Jeraj-Kraljeve. Iz česar sledi, da se bo moralo vprašanje pomožne roke v Kraljevih monumentalnih delih rešiti na drugačen način nego doslej. In mnenja smo, da to Tonetu Kralju ne bo težko; treba se mu je vendar le spomniti dobre stare tradicije njegovega slikarstva in šlo bo.

Seveda je zdaj navidez nezmysel, prav za prav pa protislovje, priporočati našim cerkvenim krogom domačega umetnika, ki »nič ne velja« in se zgražati nad tujcem. A samo navidez. Kajti prikrivati ne smemo, da je takega razvoja domačega umetnika v nemajhni meri kriva ravno cerkvena naročnica, ki je n. pr. Toneta Kralja pognala kratko in malo v zasledeno ozemlje, kjer je ustvarjal svoje ci-

kle na brzo roko, namesto da bi se mu dala delovna možnost doma. Ko navajamo, kar nam na zadnjem delu Toneta Kralja ne ugaja, niti zdaleč ne mislimo na kakšno pohvalo tujega »umetnika« z Dolenjskega, ker vemo, kaka ta umetnost v resnici je, niti na kakšno priznanje naročniku. Nasprotno, naše stališče je: tudi ako bi imeli izbirati med domačim in tujim kičem, bi morali dajati prednost domačemu, toda o kiču pri Tonetu Kralju ne sme in ne more biti govora. Zato je slej ko prej kulturna naloga naših cerkvenih oblasti, da za monumentalna naročila zaposlijo domače sile, katerim bosta na ta način dana i čas i prilika podrobnejšega študija in priprav — česar vsega na pr. Tone Kralj v zasledenem ozemlju ni mogel imeti. Delo doma more končno bolje spremljati tudi domači umetnostni publicist in menda to ni stvari v škodo.

Izmed ostalih delovnih slikarjev tega leta smo v 8. števil. DS 1930. spoznali Franja Stiplovška, ki je tudi razstavljal v avgustu. Pogrešali pa smo to leto nekatera imena, na pr. Pavlovca, ki je v poznem poletju slikal na Dolenjskem. Izmed mlajših moči smo omenili Gorjupa in Miheliča; prvi se nagiblje še k nejasnemu naturalizmu, vendar je imel razstavljenih premalo del za kako natančnejšo sodbo, drugi se je pa usidral pri v naši tradiciji že dovolj znanem primitivizmu Petkovška in je napravil doslej nekaj uspešnih tiskov s kamna.

R. Ložar

(Reprodukcije k temu članku glej razen v današnjem zvezku še v Domu in svetu 1930. št. 9—10.)

Razstava slik Matije Jame. Ljubljana, Jakopičev paviljon, januar 1931.

Sredi zime se je spravil Jama, eden izmed bardov našega impresionizma, da razstavi svoja novejša dela, ki so večinoma nastala na Hrvaškem, v Ljubljani. Razstavil je okrog 77 števil, izmed katerih imamo v prvi vrsti omeniti »Žene, ki rujejo lan« (51), podobo, na kateri je po Jamovem izreku »nekoliko premalo gori«, to se pravi, ravno toliko premalo, kolikor je za dobro sliko zadosti. Dalje je visela tam lepa slika »Kopališče na Kolpi« (5), ki jo tudi pri našamo v reprodukciji, »Purice« (60) in še

nekaj drugih, katerih nočemo omalovaževati, ako jih ne omenjamo. Mi le mislimo s tem, da so za Jamo pravtako karakteristične kot te, četudi so ponekod nekoliko slabše od njih.

O Jamovi razstavi nimamo namena pisati tu obširneje (gl. »Slovenec«, 1. febr. 1931), ker nameravamo o njem spregovoriti o priliki v celoti. Naša kritika impresijonistične ere tudi pri tem mojstru ni prišla preko običajnih knjižnih, recimo že banalnih formulacij o impresijonistični umetnosti, nego se namesto tega take prilike kaj rade porabijo za to, da se z napol službenega mesta, ki bi moralo biti v teh stvareh nekoliko bolj med strujami in zlasti nad njimi (mislimo tu Narodno galerijo) berejo mladi, poimpresijonistični generaciji leviti o njenem neznanju v slikarskih zadevah in podobnem in se prav po nepotrebnem za take ekskurze — cui bono? — angažirajo naši impresijonistični mojstri (gl. »Jugoslovan«, 8. febr. 1931 o razstavi Matije Jame).

R. Ložar

GLASBA

Glasbeno življenje v Ljubljani l. 1930.

Koncertna bilanca kaže sicer precej dogdkov, vendar malo sodobne linije, orientacije in smiselnosti. Tudi občinstvo se čedalje manj zanima za glasbo, znak, da potreba po umetnosti pri njem peša. In vendar: vsak čas ima svoje potrebe po umetnosti, pa najsibo tak ali tak. Kje je potem vzrok vsemu temu medlenju? Nikakor si ne moremo drugače misliti, kakor da so ljudje stare umetnosti romantike in impresionizma naveličani, ker jim danes nič več ne pove in da nove umetnosti, našemu mišljenju primerne, glasbeniki ne pokažejo oziroma občinstva še niso zanjo vzgojili.

Čuli smo lani štiri simfonične koncerte. V marcu je dalo Orkestralno društvo Glasbene Matice pod vodstvom L. M. Škerjanca C. Franckovo simfonijo v d-molu, Lisztov klavirski koncert (I. Noč) z orkestrom in eno Škerjančevo skladbo. V aprilu je dala Glasbena Matica z opernim orkestrom pod vodstvom M. Poliča Štolcerjev ciklus Balkanofonija, pa Vycpalkovo kantato O poslednjih rečeh človeka.

Balkanofonija je v inozemstvu ena izmed najbolj proslulih jugoslovanskih modernejših skladb in kaže ciklus folklorno pobarvanih, večji del ritmičnih kosov v smislu čiste glasbe. Vycpalkova kantata je sicer že deset let stara, pa je napravila zelo sodoben vtis po svoji idealistični vsebini in linearno-polifonski formi. Ta skladba je bila ena izmed notranje najsodobnejših, kar smo jih lani v Ljubljani čuli. V novembru je dal isti izvajalni korpus violinski koncert Glazunova (K. Rupelj), Mahlerjeve otroške pesmi in Čajkovskega četrto simfonijo.

Instrumentalnih koncertov je bilo več. V februarju je Nar. železn. društvo »Sloga« priredilo sonatni večer z Beethovnom, Griegom in Dvořakom, v marcu prosvetni glasbeni večer z Goldmarkom, Jerajevo, Štolcerjem in Blochom, v novembru pa uspel večer Dufayevih skladb. »Sloga« se je lani lepo uvedla med faktorje, ki smotreno širijo glasbeno vzgojo pri nas. V maju je imela koncert Karmela Kosovelova z Brahmsom, Chopinom in Lisztom. V juniju smo čuli več produkcij konservatoristov. Na teh produkcijah čujemo leto za letom skoro vedno iste zvezde s skoro enakim šolskim programom, ki mu gre le za »tehniko« in ki smatra klasiko za »predšolo«, romantiko za »višji razred« in impresionizem za »višek«. Tole materialistično presojanje umetnosti ostane potem absolutom vse življenje v krvi in novopečeni umetnik z izpričevalom in odliko pade v živo kulturno življenje in njega kaos brez vsake življenjske in kulturne orientacije in počasi postane rokodelec brez duše in duha. Reformirati bo treba šolo umetnikov prav pošteno, predvsem ji je treba dopovedati, da je vzgoja umetnika najprej duhovna in potem šele materialna. V oktobru je koncertiral goslač Rupelj s Tartinijem, Mozartom, Bachom in novejšimi včasih precej salonskimi drobnarijami. Na Cerkvenem koncertu je msgr. Premrl igral Bacha, Martinija, Ravanella in Regerja, Novoviejskega in Gigouta. Med najpomembnejše dogodke spada lani koncert Drazdanskega kvarteta, ki je dal Beethovna, Debussyja in Hindemitha; v decembru smo čuli španskega virtuoza Juana Manena s skladbami Beethovna (Kreutzerjeva sonata), Manena in Paganinija.

Največ je bilo lani, kakor vsa leta, vo-